

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
TOSHKENT KIMYO-TEXNOLOGIYA INSTITUTI**

**MUSTAQILLIK YILLARIDA MILLIY TARAQQIYOT
JARAYONLARI**

*Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi
materiallari to‘plami
2025-yil 5-aprel*

**“ZAMON POLIGRAF”
NASHRIYOTI
TOSHKENT 2025**

UDK:56.4.32
KBK:475.1.32

Mustaqillik yillarida milliy taraqqiyot jarayonlari. Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. Toshkent, TKTI, “Zamon Poligraf” nashriyoti 2025. – 380 bet.

Mazkur to‘plam O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim a’lochisi, falsafa fanlari doktori, professor Sadulla Otamuratov tavalludining 80 yilligiga bag‘ishlanadi. Unda globallashuv, millat, milliy o‘zlik, milliy qadriyatlar, milliy xavfsizlik, mustaqillik, mafkuraviy tahdid, korrupsiya, milliy taraqqiyot omillari, suverenitet kabi bugungi kundagi dolzarb muammolar tahlil qilingan.

Kitob O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2024-yil 27-dekabrdagi 490-sonli buyrug‘iga asosan, Toshkent kimyo-texnologiya instituti “Ijtimoiy-siyosiy fanlar” kafedrasidan tayyorlandi.

Tahrir hay’ati:

Yorqulov H.O. – s.f.n., dotsent.
Nasiriddinova O.T. – yu.f.n. dotsent.
Avlakulov A.M. – falsafa doktori (PhD)
Mamatqulov R.U.
Xolmatov B.X.
Buriyev M.R.
Ovlaqulov N.A.

Mas’ul muharrirlar:

Omonov B.A. – s.f.d., professor.
Sirojov O.O. – s.f.d., professor
Hamroyev S.S. – falsafa doktori (PhD)

Taqrizchilar:

Yaxshilikov J.Y. – f.f.d., professor
Babajanova D.B. – t.f.d., professor
Nazarov N.A. – f.f.d., professor

Keltirilgan dalillar, iqtiboslar va statistik ma’lumotlarning haqqoniyligi uchun mualliflar ma’suldir.

Kontakt tel.: +99899 882 15 85
E-mail: doybeksiroj@gmail.com

©“Zamon Poligraf” nashriyoti
© Toshkent kimyo-texnologiya instituti, 2025.

<i>Онгарбаева Э.Ж.</i>	Ұлттық зияткерлік әлеуетті дамыту үдерістері ұлттық даму(білім, ғылым, инновация)	285
<i>Омарова А.М., Турдимуродова З.М.</i>	Хроматографические науки в деле спорта узбекистана	288
<i>Normurodova S.X.</i>	O'qituvchi portfoliosini yaratish usullari va vositalari	289
<i>Tursunova S.Yu.</i>	Milliy taraqqiyotda milliy intellektual salohiyatni rivojlantirish jarayonlari (ta'lim, fan, innovatsiyalar)	292
<i>Gaziyeva N.Sh.</i>	Maktabgacha yoshdagi bolalar intellektni rivojlantirishda milliy taraqqiyot jarayonlarining ahamiyati	294
<i>Normurodova S.X., Abdixoxmonova Z., Asadova Sh.H.</i>	Zamonaviy dars va dars tahlilini o'tkazishga nisbatan yondashuvlar	296
<i>Normurodova S.X., Dostmurodova Ch.A.,</i>	Web-sahifa bo'limini o'qitish metodikasi	298
<i>Normurodova S.X., Naxshamova D.A., Asadova Sh.H.</i>	Elektron jadvallar bo'limini o'qitish metodikasi	300
<i>Normurodova S.X., Norboboyeva Z.M., Asadova Sh.H.</i>	Algoritmash asoslari bo'limini o'qitish metodikasi	302
<i>Normurodova S.X., Qarshiyeva M.S., Asadova Sh.H.</i>	Ma'lumotlar bazasi bo'limini o'qitish metodikasi	305
<i>Normurodova S.X., To'ychiyeva H.T., Asadova Sh.H.</i>	Informatika va axborot texnologiyalari fanidan to'garak tashkil etish metodikasi	307
<i>Normurodova S.X., Usmonov A.A., Asadova Sh.H.</i>	Elektron jadvallar bo'limini o'qitish metodikasi	311
YETTINCHI BOB. GLOBALLASHUV DAVRIDA MILLIY QADRIYATLARNI ASRASH MUAMMOLARI		
<i>Назаров Н.А.</i>	Глобаллашув шароитида ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашда маънавий кадриятлар	314
<i>Юлдашева Ф.Х.</i>	Глобаллашувнинг аксиологик асослари	317
<i>Xajieva M.S.</i>	Madaniy jarayonlarning globallashuvi sharoitida milliy merosni asrash masalalari	322
<i>G'aybullayev O.M.</i>	Globallashuv davrida milliy qadriyatlarni rivojlantirish falsafiy jarayon sifatida	324
<i>Абдуллаев С.С.</i>	Глобаллашув даврида миллийлик масалалари	327
<i>Исомов М.</i>	Глобаллашув жараёнларида миллий ва умуминсоний кадриятлар	329
<i>Atamuratova F.S.</i>	Globallashuv va millat: muammolar, tahdidlar va rivojlanish yo'llari	337
<i>Axmedov E.K.</i>	Missionerlik harakatining milliy-ma'naviy qadriyatlarga salbiy ta'siri	339
<i>Kadirov F.A.</i>	Globallashuv sharoitida yoshlar dunyoqarashida milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unlashuvi	341
<i>Aliyev J.E.</i>	Globallashuv jarayonida axborot xurujlarini oldini olish zarurati	344

GLOBALLASHUV VA MILLAT: MUAMMOLAR, TAHDIDLAR VA RIVOJLANISH YO‘LLARI

Atamuratova Feruza Sadullayevna

f.f.n., Toshkent tibbiyot akademiyasi Ijtimoiy fanlar kafedrasida dotsenti

Annotatsiya. Ushbu maqolada globallashuvning millatga ta'siri, ushbu hodisaga oid nazariy yondashuvlar tahlil qilinib, globallashgan dunyo sharoitida milliy o'zlikni saqlashga qaratilgan istiqbolli strategiyalar taklif etiladi.

Kalit so'zlar: globallashuv, milliy o'zlik, suverenitet, madaniyat, transmilliylik, integratsiya, migratsiya, iqtisodiyot.

Globallashuv bu iqtisodiy, siyosiy, madaniy va texnologik sohalarini qamrab olgan murakkab va ko'p qirrali jarayondir. Bugungi kunda u milliy davlatlarga chuqur ta'sir ko'rsatib, ularning iqtisodiy, madaniy va siyosiy tuzilmalarida transformatsiyalarni keltirib chiqardi. Bu jarayon bir tomondan davlatlar va xalqlar o'rtasidagi o'zaro aloqalar tobora kuchayib, milliy iqtisodiyotlarning integratsiyasi, transmilliy aloqalarning mustahkamlanishi va global madaniyatning shakllanishiga olib kelmoqda. Ikkinchi tomondan esa milliy o'zlik, an'anaviy qadriyatlar va davlat suvereniteti uchun jiddiy tahdidlarni yuzaga keltirib chiqarmoqda.

Ilmiy adabiyotlarda globallashuv va uning millatga ta'sirini tushuntiruvchi bir nechta asosiy yondashuvlar mavjud:

- Liberal yondashuv globallashuvni muqarrar va ijobiy jarayon sifatida baholaydi, u iqtisodiy rivojlanish, inson huquqlari va erkinliklarining kengayishi hamda xalqlar o'rtasida madaniy almashinuvni rag'batlantiradi.

- Neomarksistik yondashuv globallashuvni tengsizlikni kuchaytiruvchi omil sifatida ko'radi, u rivojlanayotgan davlatlarni rivojlangan mamlakatlar va transmilliy korporatsiyalar bilan bevosita bog'liqligini ta'kidlaydi.

- Madaniy yondashuv milliy o'zlikning yo'qolishi, madaniy gomogenizatsiya va G'arb qadriyatlarining hukmronligi natijasida an'anaviy jamiyat tuzilmalariga xavf tug'ilishini ta'kidlaydi.

- Siyosiy-iqtisodiy yondashuv globallashuvning milliy suverenitetga ta'sirini tahlil qiladi. Unda xalqaro tashkilotlar va transmilliy korporatsiyalar milliy davlatlarning mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini susaytirishini uqtiradi. Ushbu yondashuvlar globallashuv va milliy o'zlik o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sirni chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Globallashuvning millatga ta'sirini bir nechta asosiy yo'nalishlarda ko'rib chiqish mumkin.

Avvalo, globalizatsiya ommaviy madaniyat, raqamli texnologiyalar va global media orqali tarqalayotgan axborotlar odamlarning kundalik hayotiga ta'sir qilib, yangi iste'mol, muloqot va identifikatsiya modellarini shakllantirmoqda. Bu esa millatlararo chegaralarning yo'qolishiga va «global madaniyat»ning shakllanishiga olib kelmoqda. Biroq ko'plab jamiyatlar global tendentsiyalarni o'zining tarixiy va madaniy an'alariga moslashtirishga harakat qilmoqda. Bu jarayon «glokalizatsiya» deb ataladi va u global o'zgarishlarni mahalliy xususiyatlar bilan uyg'unlashtirish qobiliyatini anglatadi.

Ikkinchidan, globalizatsiya milliy davlatning rolini ham o'zgartirayotgani kuzatilmoqda. Millat va milliy o'zlikni himoya qilish an'anaviy ravishda davlatning asosiy vazifalaridan biri hisoblangan. Biroq transmilliy siyosiy va iqtisodiy jarayonlar davlatlarni muayyan vakolatlarini xalqaro tashkilotlarga delegatsiya qilishga majbur qilmoqda. Bu esa milliy manfaatlarni himoya qilish imkoniyatlarini kamaytiradi. Shu bilan birga, milliy davlatlar hali ham xalqaro munosabatlarda asosiy sub'ektlar bo'lib qolmoqda va ayrim hollarda o'z mavqegini mustahkamlashga erishmoqda. Masalan, davlatlar milliy tilni himoya qilish, axborot muhitini nazorat qilish, milliy qadriyatlarni xalqaro darajada targ'ib qilish va iqtisodiy proteksionizm siyosatini olib borish orqali o'z mustaqilligini saqlab qolishga intilayotganini kuzatish mumkin.

Globalizatsiyaning muhim jihatlaridan biri migratsiya jarayonlaridir. Xalqaro ko'chishlarning ko'payishi qabul qiluvchi mamlakatlarda ko'p millatli jamiyatlarning

shakllanishiga olib kelmoqda. Bu jarayon madaniy almashinuv uchun imkoniyatlar yaratadi, biroq ayni vaqtda etnik ziddiyatlar xavfini ham oshiradi. Ayrim davlatlar multikulturalizm siyosati orqali migrantlarni jamiyatga moslashtirishga harakat qilmoqda. Biroq, bu strategiya barcha joylarda birdek samarali bo'lmayapti va ayrim mamlakatlarda ijtimoiy va madaniy ziddiyatlarning yuzaga kelishiga sabab bo'lmoqda.

Iqtisodiy nuqtai nazardan olib qaralganda, globalizatsiya milliy iqtisodiyotlarni xalqaro bozorlarga bog'lab qo'ymoqda va transmilliy korporatsiyalarning ta'sirini kuchaytirmoqda. Yirik xalqaro kompaniyalar milliy iqtisodiy tuzilmalarni o'zgartirib, ayrim sohalarni rivojlantirishga yordam bersa, boshqa sohalarning tanazzulga uchrashiga olib kelishi mumkin. Global bozorlarga kirish imkoniyati modernizatsiya va texnologik taraqqiyotga yordam beradi, biroq shu bilan birga, milliy ishlab chiqarishning tanazzulga uchrashi va iqtisodiy suverenitetning zaiflashishi xavfini ham keltirib chiqaradi. Bu muammolarga qarshi kurashish uchun davlatlar mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash, xorijiy korporatsiyalarning faoliyatini cheklash va innovatsion sohalarni rivojlantirish kabi choralarini ko'rishmoqda.

Shu bilan birga, globalizatsiya milliy identifikatsiyani mustahkamlash uchun yangi imkoniyatlar ham yaratadi. Zamonaviy raqamli texnologiyalar davlatlarga va jamiyatlarga o'z madaniyatini xalqaro darajada keng targ'ib qilish imkoniyatini taqdim etmoqda. Internet orqali milliy tillar, an'analar va qadriyatlarini tarqatish, onlayn ta'lim platformalari, raqamli arxivlar va ijtimoiy tarmoqlar orqali milliy madaniy merosni saqlash va ommalashtirish imkoniyati paydo bo'ldi.

Shunday qilib, globalizatsiya jarayonida milliy identifikatsiya yo'qolib ketmaydi, balki yangi shakllarda namoyon bo'ladi. Global jarayonlar va milliy manfaatlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir natijasida millatlar o'zining integratsiya va o'zligini saqlab qolish o'rtasida muvozanatni topishi kerak. Milliy o'zlikning barqarorligi davlat va jamiyatning bu jarayonlarga qanday moslasha olishi, madaniy, siyosiy va iqtisodiy rivojlanish strategiyalarini qanchalik samarali shakllantira olishiga bog'liqdir. Global va mahalliy tendentsiyalarni uyg'unlashtirish orqali millatlar o'zining mustaqilligini saqlab qolish va shu bilan birga, xalqaro hamkorlik va integratsiya jarayonlaridan foyda olish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Otamurodov S. Globallashuv va millat //T.: Yangi asr avlodi. – 2008.
2. Otamuratov S. Globallashuv: millatni asrash mas'uliyati:(siyosiy-falsafiy qirralari). – O'zbekiston, 2018.
3. Atamuradov S. Natsional'naya kul'tura i natsional'noe samosoznanie v protsesse obnovleniya obshestva //T. (Atamuradov S. (1992). National culture and national identity in the process of updating society, Vol.). – 1992.
4. Otamuratov S. Globalization and nation (political and philosophical analysis) //T.:» New Generation. – 2008. – T. 39.
5. Otamuratov S. Otamuratov Sarvar //Duxovnoe vozroждение v Uzbekistane. Tashkent. – 2003.
6. Otamuratov, S. (2023). Faktori, obuslavlivayushie rassloenie v molodejnoj gruppe. Obshestvo i innovatsii, 4(3), 100–106. <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol4-iss3-pp100-106>.
7. Otamuratov S., Otamuratov S., Atamuratova F. Sotsiologicheskoe issledovanie sotsial'noy i innovatsionnoy aktivnosti molodeji v Uzbekistane //E3S Web of Conferences. –
8. EDP Sciences, 2023. – T. 420. – S. 06050.Appadurai, A. (1996). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. University of Minnesota Press.
9. Giddens, A. (1999). *Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives*. Profile Books.
10. Huntington, S. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon & Schuster.

11. Robertson, R. (1992). *Globalization: Social Theory and Global Culture*. Sage Publications.
12. Wallerstein, I. (2004). *World-Systems Analysis: An Introduction*. Duke University Press.

MISSIONERLIK HARAKATINING MILLIY-MA'NAVIY QADRIYATLARGA SALBIY TA'SIRI

Axmedov Ergash Kuldashevich

Angren universiteti, Gumanitar va ijtimoiy fanlar

kafedra mudiri, falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya: Missionerlik harakati, asosan, diniy tashkilotlar tomonidan amalga oshiriladigan va o'z ta'limotini tarqatish maqsadida boshqa millatlar va etnik guruhlar o'rtasida olib boriladigan faoliyatdir. Ammo, missionerlikning milliy-ma'naviy qadriyatlarga ta'siri ko'p hollarda salbiy tomonlari bilan ajralib turadi. Bu maqolada missionerlik harakatining milliy an'analar, ma'naviy qadriyatlar va madaniyatga ta'siri haqida mulohaza yuritiladi.

Kalit so'zlar: missionerlik, ma'naviy tahdid, milliy an'analarni sustlashtirish, milliy madaniyatlarning gomogenlashuvi, "ommaviy madaniyat", ma'naviy hukmronlik.

Dunyoda turli xil manfaatlarning mavjudligi har doim tahdidlar paydo bo'lishidagi asosiy manba sifatida insoniyat va millatlar xavfsizligiga rahna solib keladi. Bugungi kunda aynan manfaatlar sababli amalga oshirilayotgan missionerlik harakatining milliy ma'naviyatga nisbatan yuzaga keltirayotgan tahdidi xatarli tus olmoqda. Missionerlar maqsadlariga erishish uchun o'zlarini "chin e'tiqod" sohiblari deb e'lon qilib, o'zgalarni ham ushbu "najot" yo'liga targ'ib qilish orqali dunyo xalqlarining milliy-ma'naviy qadriyatlariga ta'sir o'tkazib, insoniyat ustidan ma'naviy hukmronlik o'rnatishga harakat qilmoqda.

Ma'naviyatga qarshi qaratilgan tahdidlarning oldini olish yo'llarini chuqur o'rganish orqali tahdidlarning mohiyatini anglab yetish va ularga qarshi jamiyatda kuchli ma'naviy-ruhiy immunitetni shakllantirish mumkin bo'ladi. Zero, Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlaganidek: "Hozirgi zamonda ma'naviy nuqtai nazardan "uxlab yotish"ga, loqayd bo'lishga hech kimning haqqi yo'q"[1].

Professor S.Otamuratov ma'naviyatga qarshi qaratilgan tahdidlar qisqa muddatda emas, balki jarayon sifatida uzoq vaqt amal qilishini ta'kidlab, shunday yozadi: "...ma'naviyatga qarshi qaratilgan tahdidlar birdaniga yuzaga kelmasdan, avval unga nisbatan omillar bosqichma-bosqich zimdan shakllana boradi va ularning ta'sir o'tkazish imkoniyatlari kengayib borishi natijasida kuchga aylanib, ma'naviyatni ichidan yemirilish jarayonining boshlanishiga olib keladi"[2, 261 b.]. Ushbu fikrdan ma'lum bo'ladiki, ma'naviyatga qarshi qaratilgan tahdidlar qisqa muddatda amalga oshirilmaydi, balki uzoq davrni o'z ichiga oladi va uzluksiz davom etadi.

Bugungi kunda milliy ma'naviyatga qarshi qaratilgan tahdidlar natijasida milliylikdan begonalashuv yuz berayotganini, millatlarning milliy qadriyatlari, o'ziga xos yashash tarzi izdan chiqayotgani, odob-axloq, oila va jamiyat hayoti jiddiy xavf ostida qolayotganini kuzatish mumkin. Ana shunday tahdidlardan biri bo'lgan missionerlik harakati ham milliy-ma'naviy taraqqiyotga jiddiy xavf soladi. Dinning milliy ma'naviyat bilan uzviy bog'liqligini hisobga oladigan bo'lsak, o'z dinidan boshqa dinga e'tiqod qilishga o'tishi milliy ma'naviyatdan uzilib qolishiga olib keladi. Missionerlik harakati natijasida milliy ma'naviyat, axloqiy qadriyatlar, an'anaviy din va e'tiqod tizimiga putur yetkazilib, oqibatda insonlarning o'z milliy ma'naviyatidan begonalashuviga olib boradi.

Missionerlik harakatining asosiy maqsadi – yangi diniy qarashlarni tarqatish va mavjud e'tiqodlarni o'zgartirishdir. Bu harakat, ayniqsa, rivojlangan davlatlar tomonidan kam taraqqiy qilgan, endi rivojlanish yo'liga o'tayotgan mamlakatlarda keng tarqalgan. Ammo, missionerlikning milliy-ma'naviy qadriyatlarga ta'siri ko'p hollarda salbiy tomonlari bilan ajralib turadi. Bu jarayonda aksariyat hollarda missionerlikning milliy an'analar va urf-odatlariga nisbatan salbiy ta'siri e'tibordan chetda qoladi. Missionerlar o'zlari bilan olib kelgan